

rettigheten opphører, og en dertil kan skjønne at rettighetshaveren kan unnvære den.

Avløsningsmåten og størrelsen av vederlaget bestemmes ved utskiftingsrettens skjønn, heter det i loven.

Som nevnt foran må en være meget varsom ved behandlingen av brenntorvrettigheter og omhyggelig overveie spørsmålet om rettighetshaveren kan unnvære rettigheten. På den annen side bør en også ta tilbørlig hensyn til eierens berettigede krav om å få fjernet torvrettigheter som hindrer utnyttelsen av grunnen, når rettighetshaveren innen en rimelig tid, uten økonomisk tap, kunne ha fjernet og gjort seg nytte av torva.

BRENNTORVPRODUKSJONEN I 1945.

Det er særlig to faktorer som har preget årets brenntorvproduksjon, den ene i negativ og den annen i positiv retning. Vi nevner den negative først, nemlig manglende arbeidskraft, fordi dette har vært den avgjørende hindring for å oppnå virkelig stor produksjon. De gunstige værforhold for brenntorvproduksjon som vi har hatt i år i de fleste av de torvproduserende distrikter, har selvsagt vært en god hjelp, men det har ikke vært tilstrekkelig til at produksjonen har kunnet holdes på samme høyde som i de nærmest foregående år. Derimot er produktet — altså brenntorven — gjennomgående meget bedre i år enn tidligere under brenselskrisen.

Mangelen på arbeidskraft var særlig følelig i mai og første halvdel av juni måned, da en hel del torvarbeidere og formenn tilhørte Hjemmestyrkene, og disse ble ikke friggitt før den beste torvsesongen var over. Når det likevel har lyktes å nå ca. 1,7 mill. m³ brenntorv (se tabell 1), så kan vi for en stor del takke værgudene for dette.

Årets brenntorvstatistikk omfatter landets samtlige fylker, unntatt Finnmark, som jo for størstedelen er evakuert. Som vanlig er produksjonsoppgaver innhentet gjennom fylkenes forsynings- eller brenselsnemnder. Når det gjelder «kriseproduksjonen» av torv, som omfatter maskintorven og stikktorv ved litt større stikktorvanlegg som produserer torv for salg, har vi innhentet oppgaver fra de enkelte anlegg. De fylkesvise oppgaver over størrelsen av den normale brenntorvproduksjon grunner seg delvis på Statistisk sentralbyrås representative telling i 1936—37 og Jordvernkomiteens oppgaver, og delvis på myrselskapets egne undersøkelser.

I tabellene 1—3 er meddelt en rekke oppgaver som belyser årets produksjonsresultat, og dessuten en rekke andre sider ved brenntorvproduksjonen. Vi skal kort kommentere de viktigste data som er tatt med i tabellene.

Tabell 1 viser en samlet oppgave over brenntorvproduksjonen

Tabell 1.

Samlet oppgave over brenntorvproduksjonen i 1945.

Fylke	Beregnet normal brenntorvproduksjon m ³		Samlet brenntorvproduksjon 1945 m ³	+ eller - i forhold til normalproduksjon m ³	Maskin-torvproduksjon 1945 m ³
	I alt	Herav maskin-torv			
1	2	3	4	5	6
Østfold	—	—	33.160	+ 33.160	14.080
Akershus	—	—	3.800	+ 3.800	2.760
Hedmark	18.000	18.000	36.350	+ 18.350	35.250
Opland	1.500	1.200	40.190	+ 38.690	40.980
Buskerud	500	400	4.200	+ 3.700	3.800
Vestfold	—	—	8.800	+ 8.800	8.800
Telemark	—	—	1.100	+ 1.100	500
Aust-Agder	—	—	1.400	+ 1.400	900
Vest-Agder	2.000	—	2.000	—	—
Rogaland	150.000	1.000	177.000	+ 27.000	24.860
Hordaland	130.000	—	130.000	—	2.590
Sogn og Fjordane	50.000	—	45.000	÷ 5.000	—
Møre og Romsdal	165.000	—	178.700	+ 8.200	5.500
Sør-Trøndelag	245.000	—	245.000	—	3.800
Nord-Trøndelag	55.000	—	55.000	—	—
Nordland	380.000	—	519.000	+ 139.000	400
Troms	167.000	—	204.600	+ 37.600	825
I alt, unntatt Finnmark*)	1.364.000	20.600	1.685.300	321.300	145.045
Finnmark	97.700	—	—	—	—
I alt for riket	1.461.700	—	—	—	—

i 1945. I alt er produsert 1.685.300 m³ torv i hele landet, Finnmark fylke unntatt (jfr. rubrikk 4). På grunn av tvangsevakueringen høsten 1944 har brenntorvproduksjonen i dette fylke selvsagt vært helt minimal i år, og noen oppgaver over produksjonens størrelse har vi ikke kunnet skaffe til veie.

I forhold til et normalårs brenntorvproduksjon, som i de 17 sørligste fylker utgjør 1.364.000 m³ (se rubrikk 2 i tabell 1), ligger årets resultat 321.300 m³ høyere, det er en økning på 23,6 %. Bare i Sogn

*) P. gr. a. tvangsevakueringen av Finnmark høsten 1944 har det i 1945 vært ubetydelig brenntorvproduksjon i dette fylke.

og Fjordane fylke er det produsert mindre brenntorv i 1945 enn normalt (jfr. rubrikk 5). Sammenlignet med foregående år er det imidlertid en nedgang på ca. 57.800 m³, eller 3,3 %. Det er i Hedmark, Buskerud, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane fylker at det har vært mindre torvproduksjon i år enn i 1944.

Størrelsen av årets maskintorvproduksjon, som går inn i oppgavene over samlet torvproduksjon foran, er meddelt i rubrikk 6 i tabell 1. I alt er det i år produsert 145.045 m³ maskintorv. Dette er 20.575 m³ mer enn i 1944. Det er først og fremst de gunstige værforhold en har å takke for denne framgang. Det lyktes imidlertid ikke å nå opp i 1942- og 1943-års resultat som dreide seg om 170.000 m³ maskintorv. Det er særlig i Opland, Vestfold og Rogaland fylker at maskintorvproduksjonen har holdt seg oppe i år, men det er også noen framgang for flere av de andre fylker sammenlignet med i fjor. I Østfold, Akershus, Hedmark og Buskerud er imidlertid maskintorvproduksjonen gått en del tilbake siste år.

Da det i første rekke er maskintorven som har interesse for omsetning, skal vi nedenfor referere produksjonstallene for de enkelte år siden 1940:

År:	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Maskintorv, m ³ :	75.290	126.990	169.055	170.400	125.470	145.045

Til sammenligning kan opplyses at den normale produksjon av maskintorv dreier seg om ca. 20.000 m³ årlig, hvorav den alt overveiende del refererer seg til bygdealmeningene i Hedmark fylke.

Tabell 2, hvor det er tatt inn fylkesvise oppgaver over maskintorvproduksjonens størrelse og dessuten oppgaver vedkommende produksjonen av stikkertorv ved de såkalte «salgsanlegg», gir også opplysninger om hvordan «salgstorven» er disponert henholdsvis til husbehovsbrensel eller industribrensel. Først skal det framheves at ikke bare maskintorvproduksjonen er større i år enn i fjor, men også produksjonen av stikkertorv for salg i Sør-Norge. Denne siste post utgjør i år 37.665 m³, mot 25.400 m³ i fjor. I alt ved «salgsanleggene» er det produsert 145.045 m³ maskintorv og 37.665 m³ stikkertorv, eller tilsammen 182.710 m³, mot 149.870 m³ i fjor. Det er særlig Østfold fylke som i år ligger høyt når det gjelder kriseproduksjon av stikkertorv. Vi gjør uttrykkelig oppmerksom på at de mange tusen stikkertorvprodusenter i kystbygdene som også under normale forhold stikker torv, og hvorav mange har utvidet sin produksjon i krigsårene for å kunne hjelpe til med brenselforsyningen i sine nærmeste omgivelser, ikke er med i disse oppgaver.

Av tabellen går videre fram at om lag 90 % av torven var disponert pr. 1. november i år, herav ca. 68 % til husbruk og ca. 32 % til industrielle formål. Omsetningen av de resterende 10 % av torven vil forhåpentlig ikke støte på nevneverdige vanskeligheter.

Tabell 3 inneholder en rekke data om maskintorvanleggene og nyere stikkertorvanlegg som produserer brenntorv for salg. Som

Tabell 2. Fylkesvise oppgaver over maskintorvproduksjonen m. v. i 1945.

Statistikken omfatter så vidt vites alle landets maskintorvarlegg og dessuten nyere stiktorvarlegg som produserer torv for salg.

Fylke	Produksjonens størrelse i m ³				Av torven er disponert m ³ pr. 1/11 1945						I alt disponert pr. 1/11 1945 m ³
	Maskintorv	Stiktorv	I alt	Til industrien			Til husbruk				
				Maskintorv	Stiktorv	I alt til industrien	Maskintorv	Stiktorv	I alt til husbruk		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Østfold	14.080	19.080	33.160	12.080	4.775	16.855	—	8.115	8.115	24.970	
Akershus	2.760	1.040	3.800	—	350	350	2.760	690	3.450	3.800	
Hedmark	35.250	1.100	36.350	1.550	—	1.550	33.050	950	34.000	35.550	
Opland	40.980	810	41.790	24.780	—	24.780	13.135	770	13.905	38.685	
Buskerud	3.800	400	4.200	800	—	800	3.000	—	3.000	3.800	
Vestfold	8.800	—	8.800	—	—	—	6.500	—	6.500	6.500	
Telemark	500	600	1.100	—	—	—	500	200	700	700	
Aust-Agder	900	500	1.400	90	—	90	570	40	610	700	
Rogaland	24.860	5.060	29.920	5.650	1.970	7.620	19.090	2.760	21.850	29.470	
Hordaland	2.590	3.200	5.790	—	—	—	2.590	1.400	3.990	3.990	
Møre og Romsdal	5.500	2.000	7.500	—	680	680	5.500	1.290	6.790	7.470	
Sør-Trøndelag	3.800	2.480	6.280	—	—	—	3.800	2.480	6.280	6.280	
Nord-Trøndelag ..	—	1.395	1.395	—	—	—	—	1.395	1.395	1.395	
Nordland	400	—	400	—	—	—	—	75	75	75	
Troms	825	—	825	—	—	—	425	—	425	425	
I alt	145.045	37.665	182.710	44.950	7.775	52.725	90.995	20.090	111.085	163.810	

en vil se har det vært drift ved i alt 80 maskintorvanlegg, hvorav 24 i Hedmark, 20 i Rogaland og 15 i Opland fylke. De øvrige 21 anlegg fordeler seg på 11 fylker. I de øvrige 4 fylker (Vest-Agder, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Finnmark) er det ingen maskintorvdrift. Ved 10 av maskintorvanleggene har det vært produsert en del stikktorv ved siden av. Av rene stikktorvanlegg med salg av torv som formål har det i år vært 56, herav 18 i Østfold, mens antallet i de øvrige fylker varierer fra 0 til 9. Antall bedrifter i alt som har produsert torv med tanke på salg har vært 135 i 1945.

Antallet av «kriseanlegg», hvor driften har vært innstilt i år, er ganske betydelig, nemlig 37 maskintorvanlegg og 53 stikktorvanlegg. Enkelte av disse er nedlagt for godt, mens andre vil kunne tas opp igjen, hvis avsetningsmulighetene og arbeidsforholdene gjør det mulig.

Det har i år vært i bruk tilsammen 101 torvmaskiner av forskjellige typer (se tabellen, rubrikkene 8—14). Vi har også en utførlig statistikk over typen av driftsmotorer som har vært brukt (rubrikkene 15—20). Det er av interesse å framheve at 75 % av alle maskiner har vært drevet elektrisk.

Myrselskapet fører så vidt mulig statistikk også over brenntorvmaskiner som er ute av drift. I tillegg til de 101 maskiner som var i bruk i år finnes det for tiden ca. 40 brenntorvmaskiner i landet (rubrikk 21). Mange av disse er imidlertid eldre maskiner og nokså slitte, men de vil kunne brukes i et knipetak og har også betydning som reserve.

Brenntorvproduksjonens størrelse er foran og i tabellene angitt i m³. Vanligvis regner en at det går 3 m³ maskintorv eller 4 m³ stikktorv på 1 tonn. Omregnes årets produksjon i tonn får vi av:

Stikktorv (avrundet)	385.500 tonn
Maskintorv (avrundet)	48.300 »
	<hr/>
I alt	433.800 tonn
	<hr/>

Maskintorven utgjør ifølge dette ca. 11 % av hele produksjonen. Med den høye kvalitet torven i år har, kan en antagelig regne at 1,8 tonn torv tilsvare 1 tonn kull i brennverdi. Følgelig tilsvare årets brenntorvproduksjon ca. 240.000 tonn kull, rundt regnet.

Brenntorvproduksjonens framtidsmuligheter er et spørsmål som i høy grad har krav på vår oppmerksomhet for tiden. Som vist foran har vi nå vel 100 maskintorvanlegg her i landet, hvorav de fleste i god stand. Kapasiteten ved disse anlegg er ganske stor, men erfaringsmessig er det gjerne et eller annet som klikker, så en bør ikke regne med topproduksjon ved alle anlegg. Under

Tabell 3.

Statistiske oppgaver vedkommende samtlige maskintorvanlegg

Fylke	Antall bedrifter i drift				Kriseanlegg som har innstilt produksjonen	
	Maskintorvanlegg	Stikkorvprod. kombinert med maskintorvdrift	Rene stikkorv-anlegg	I alt	Maskintorvanlegg	Stikkorvanlegg
1	2	3	4	5	6	7
Østfold	3	2	18	21	2	13
Akershus	4	1	3	7	2	—
Hedmark	24	—	4	28	3	8
Opland	15	—	4	19	7	5
Buskerud	2	—	2	4	3	1
Vestfold	3	—	—	3	—	2
Telemark	1	1	—	1	—	2
Aust-Agder	1	—	2	3	1	—
Rogaland	20	6	9	29	14	14
Hordaland	2	—	2	4	1	2
Møre og Romsdal	1	—	4	5	—	2
Sør-Trøndelag	2	—	2	4	3	1
Nord-Trøndelag ..	—	—	6	6	—	3
Nordland	1	—	—	1	1	—
Troms	1	—	—	1	—	—
Sum	80	10	56	136	37	53

noenlunde normale driftsforhold, som vi forhåpentlig må kunne regne med i årene framover, skulle en maskintorvproduksjon på 200.000 m³ være meget forsiktig ansatt. Av dette kvantum faller ca. 25.000 m³ på almenningsanlegg og kommunale anlegg i Hedmark fylke. En kan antagelig gå ut fra at ytterligere ca. 25.000 m³ maskintorv vil bli produsert av institusjoner, sammenslutninger, fabrikker og enkeltpersoner til dekning av eget forbruk. Det skulle følgelig bli ca. 150.000 m³ igjen som må omsettes på det åpne marked.

Maskintorvproduksjonens framtid er m. a. o. avhengig av om det vil kunne skaffes avsetning for om lag det nevnte kvantum. Det er klart at det må kunne finnes plass for ca. 150.000 m³ maskintorv selv om vi igjen kan importere kull og koks, vel å merke hvis våre myndigheter og større private brenselforbrukere legger godviljen til. I sentralfyrte bygninger på landsbygden, f. eks. sykehus, skoler,

og nyere stikkertorvanlegg som produserte torv for salg i 1945.

Ham	Antal Maskiner i bruk												Antall torv-maskiner ute av drift
	Torvmaskiner						Driftsmaskiner						
	Svedala	Ådals Brug	Myren	Skretting & Vigre	Andre	I alt brenntorvmaskiner	Lokomobil	Oljemotor	Traktor	Generator	Elektrisk	I alt driftsmaskiner	
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	3	1	1	—	—	6	—	—	2	—	4	6	2
1	—	2	1	—	—	4	—	—	—	—	4	4	2
3	7	16	1	—	—	27	9	3	3	—	12	27	3
2	2	14	—	—	1	19	1	3	1	—	14	19	6
1	—	2	—	—	—	3	—	—	—	—	3	3	3
—	1	2	—	—	1	4	—	—	—	1	3	4	—
—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—
—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1
1	—	2	—	19	2	24	—	—	2	—	22	24	15
2	—	—	1	1	—	4	—	—	—	—	4	4	1
3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	3	3
3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	3	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1
1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—
19	14	40	4	20	4	101	10	6	8	1	76	101	40

kirker, gamlehjem o. l. og ved turisthoteller, meierier, ysterier osv er maskintorv godt skikket som brensel. Og likeså måtte det med litt velvilje fra jernbaneautoritetenes side kunne brukes maskintorv som brensel ved jernbanestasjonene i de torvproduserende distrikter. Av samfunnsøkonomiske grunner bør en søke å holde maskintorvproduksjonen i gang, det skaper produktivt arbeid i bygdene, begrenser importen av brensel, og verdifull utenlandsk valuta spares. Det ville heller ikke være riktig å la den betydelige kapital som er lagt ned i maskintorvanleggene, ligge unyttet. Det er ikke ubetydelige summer som er investert i slike anlegg i de siste 5—6 år. Selv om de fleste anlegg har klart å amortisere det vesentligste av anleggsomkostningene, vil det være dårlig økonomi å la anleggene stå unyttet i påvente av en ny brenselskrise. Det riktige må være å holde hjulene i gang, så man står rustet til å møte en slik krise hvis

den skulle komme, samtidig som norsk arbeidsliv og norsk produksjon holdes oppe.

Stikkertorvproduksjonens framtid er et kapitel for seg. I kystbygdene vest- og nordpå, hvor brenntorv er det naturlige brensel, må produksjonen holdes oppe til dekning av det normale brennelsbehov så lenge det finnes skikket torv innen en rimelig omkrets fra forbruksstedene. I enkelte distrikter, hvor torvressursene er nesten oppbrukt, må en ta sikte på å begrense produksjonen av brenntorv, så skade på jordsmonnet mest mulig unngås. I slike distrikter må brenntorvproduksjonen søkes overført til andre distrikter og — for å lette transporten — bør en gå over til maskintorvdrift. Dette er framtidsmusikk, vil en kanskje si, men den bør ikke være altfor fjern, ellers vil kystbygdenes brennelsproblem i mange tilfelle måtte løses på en for staten langt dyrere måte, nemlig ved i m p o r t og b i d r a g til innkjøp av brensel. Økonomien i en rekke av våre kystbygder er nemlig så dårlig at inntektene ikke vil strekke til hvis man skulle være henvist til å kjøpe brenselet til full pris. Det billigste og beste for alle parter vil være å støtte arbeidet for organisering og rasjonalisering av brenntorvdriften og bygge brennelsforsyningen mest mulig på egne ressurser.

Foruten i de skogløse kystdistrikter har stikkertorvproduksjonen sin store berettigelse i de øvre dal- og fjellbygder og i setertraktene hvor ofte er smått om vedbrensel. I dal- og fjellbygdene er det en takknemlig oppgave for småbrukerlagene å organisere brenntorvdriften for å skaffe billig brensel til småbrukerne i bygden, som gjerne har altfor lite skog til sine bruk. I setertrakter og hvor det finnes mange turishytter burde torvbrensel være en selvfølge for mest mulig å spare på vernskogen. Som oftest vil en kunne finne brukbare brenntorvmyrer i fjellet, selv om det gjerne er små områder som ikke egner seg for maskinell drift.

Stikkertorvproduksjonen ved de nyere stikkertorvanlegg i Sør-Norge som er basert på salg av torv, må en derimot gå ut fra vil opphøre litt etter hvert nå da den egentlige brennelskrise er over. Det skulle heller ikke være noen særlig grunn til å søke opprettholdt denne produksjon, vel å merke hvis ikke arbeids- og valutasituasjonen skulle gjøre det ønskelig. Brenntorvproduksjonen byr som en vil forstå på en rekke muligheter, og det er på tide at retningslinjene for bruk av torv som brensel i årene framover blir fastlagt.

Oslo i november 1945.

Aa. L.